

Przedawnienie roszczeń majątkowych i zarzut przedawnienia w prawie cywilnym

MARIUSZ ĆWIKŁA*

STRESZCZENIE

W artykule omówiono problematykę przedawnienia roszczeń majątkowych i podnoszenia zarzutu przedawnienia w procesie cywilnym z wykazaniem ewolucji przepisów regulujących tę instytucję w Kodeksie zobowiązań i Kodeksie cywilnym. Przedmiotem rozważań objęto zarówno *ratio legis* instytucji przedawnienia, jego elementy, jak i skutki podniesienia zarzutu przedawnienia w procesie cywilnym. Wyjaśniono, na czym polegają wymagalność roszczenia, początek okresu, od którego zarzut przedawnienia może być podniesiony, kiedy jego podniesienie może być uznane za nadużycie prawa podmiotowego oraz jakie są skutki prawne zawieszenia i przerwania biegu terminu przedawnienia.

Słowa kluczowe: przedawnienie, zarzut przedawnienia, roszczenie, zobowiązanie, wierzyciel, dłużnik

I. POJĘCIE I EWOLUCJA INSTYTUCJI PRZEDAWNIEŃ W PRAWIE CYWILNYM

Omówienie możliwości podnoszenia zarzutów przedawnienia roszczeń majątkowych w prawie cywilnym rozpocząć należy od wyjaśnienia instytucji przedawnienia. Analizując znaczenie tego pojęcia, powinno się wskazać, że przedawnienie, obok zasiedzenia, prekluzji i przemilczenia, to jeden z przypadków tzw. dawności, czyli instytucji wiążącej skutki prawne z upływem czasu.

---

* Mgr Mariusz Ćwikła, doktorant w Katedrze Postępowania Cywilnego i Międzynarodowego Prawa Handlowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; ORCID 0000-0002-4953-0411.

Instytucje z zakresu dawności łączy jednakowy cel legislacyjny, któremu służy usuwanie stanu niepewności, wywołany upływem czasu. Wspólną cechą konstrukcyjną dawności jest nabycie lub utrata jakiegoś prawa podmiotowego przez jedną ze stron kosztem innej osoby lub w jej interesie na skutek upływu czasu określonego w ustawie¹.

Wyróżnić możemy dwa rodzaje dawności: dawność nabywczą oraz dawność umarzającą. Dawność nabywczą prowadzi do nabycia prawa własności przez nowego właściciela (art. 172, art. 174, art. 187 k.c.²), a dawność umarzająca obejmuje przedawnienie oraz prekluzję (terminy zawite). W wyniku przedawnienia dłużnik nabywa w stosunku do swojego wierzyciela uprawnienie, które powoduje osłabienie roszczenia majątkowego (art. 117 § 2 k.c.). Terminy zawite powodują zaś wygaśnięcie uprawnienia. Pojęcia „dawność nabywczą” oraz „dawność umarzającą” w swojej istocie same wskazują, co stanowi zasadniczy skutek określonego rodzaju dawności³. Różnice pomiędzy tymi typami dawności są wyraźne, z tym że w przypadku dawności nabywczej dochodzi także do utraty prawa własności przez dotychczasowego właściciela, a w przypadku dawności umarzającej mamy do czynienia z nabyciem uprawnienia polegającego na możliwości podniesienia zarzutu przedawnienia. W dawności nabywczej akcent kładzie się na nabycie, a nie na utratę, w przedawnieniu umarzającym zaś akcent położony jest na utratę prawa podmiotowego⁴.

Tradycyjne ujęcie dawności, o którym mowa wyżej, nie odpowiada obecnym konstrukcyjnym rozwiązaniom przedawnienia. Przedawnienie roszczeń majątkowych nie pociąga bowiem za sobą utraty prawa w postaci wierzytelności, ani utraty płynącego z niej roszczenia. Skutkiem przedawnienia jest nabycie z upływem czasu prawa, które umożliwi sparaliżowanie realizacji prawa podmiotowego przez wierzyciela. Przedawnienie roszczeń może być nazywane dawnością umarzającą wyłącznie w znaczeniu historycznym⁵.

Instytucja przedawnienia roszczeń majątkowych w Kodeksie cywilnym przeszła ewolucję. Kodeks zobowiązań w § 2 art. 273⁶ zakazywał uwzględniania przedawnienia przez sąd. Zgodnie z dyspozycją tego przepisu dłużnik mógł uchylić

---

¹ Zob. T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.

² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, ze zm.; dalej: k.c.).

³ Zob. P. Zakrzewski, uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, Warszawa 2018.

⁴ *System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, B. Kordasiewicz, Z. Radwański (red.), Warszawa 2002, s. 529-530.

⁵ Zob. T. Pałdyna, *Przedawnienie...*

⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. z 1933 r. Nr 82, poz. 598, ze zm.; dalej: k.z.).

się od świadczenia, gdy powoła się na upływ czasu⁷, pociągający za sobą według ustawy przedawnienie wierzytelności (§ 1 art. 273 k.k.), a sąd nie może z urzędu uwzględnić przedawnienia (§ 2 art. 273 k.z.). Upływ czasu w wyniku niewykonania uprawnień przez określony w ustawie czas prowadzi do przesunięcia w sferze prawnej, które polega na uzyskaniu korzyści ekonomicznej przez podmiot dotychczas nieuprawniony kosztem podmiotu uprzednio uprawnionego⁸.

Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 11.03.1948 r., PoC 59/48 (teza nieaktualna), wskazywał, że „(...) dłużnik może uchylić się od świadczenia, gdy powoła się na upływ czasu, pociągający za sobą według ustawy przedawnienie wierzytelności. Ustawa łączy więc możliwość korzystania z przedawnienia z pewnym stanem faktycznym”. W uzasadnieniu wyżej cytowanego orzeczenia Sąd Najwyższy wyjaśnił, że badanie zarzutu przedawnienia polega na właściwej kwalifikacji prawnej. Okoliczności umożliwiające powołanie się na zarzut przedawnienia są okolicznościami natury faktycznej, a ich właściwa kwalifikacja ma charakter wyłącznie prawny. Wówczas zarzut przedawnienia, jako zarzut natury prawnej, mógł być zgłoszony aż do zamknięcia rozprawy apelacyjnej. Nie mógł być pominięty na podstawie art. 404 przedwojennego k.p.c. i winien być rozpoznany przez sąd drugiej instancji.

Kodeks cywilny z 1964 r. nie przejął tego rozwiązania, wprowadzając zasadę, że sąd ma obowiązek uwzględnić przedawnienie roszczeń majątkowych z urzędu. Zgodnie z art. 117 § 3 k.c. „(...) sąd, państwowa komisja arbitrażowa lub inny organ powołany do rozpoznawania spraw danego rodzaju uwzględnia upływ przedawnienia z urzędu. Można jednak nie uwzględnić jego upływu, jeżeli termin przedawnienia nie przekracza lat trzech, a opóźnienie w dochodzeniu roszczenia jest usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie jest nadmierne”. Przepis ten – w brzmieniu obowiązującym przed 1.10.1990 r. – jako norma o charakterze szczególnym, wyłączał stosowanie do przedawnienia konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego zawartej w art. 5 k.c. Pozwalał on sądowni na nieuwzględnienie upływu przedawnienia, jeżeli termin przedawnienia nie przekraczał lat 3, a opóźnienie w dochodzeniu roszczenia było usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie było nadmierne⁹. Zasadnicze zmiany dotyczące instytucji przedawnienia

---

⁷ Przedawnienie to – ujmując najogólniej – instytucja prawna, mająca zastosowanie i rodząca skutki głównie po upływie określonego konwencjonalnie czasu. Konieczne są również inne przesłanki, jak choćby istnienie określonego zdarzenia prawnego (np. zawarcie umowy), które w połączeniu z upływającym czasem powodują przewidziane prawnie konsekwencje (zob. T. Fedorszczak, *Przedawnienie według polskiego Kodeksu zobowiązań z 1933 roku*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” no 3465, PRAWO CCCXIV, Wrocław 2012, s. 161).

⁸ Zob. P. Kukuryk, *Terminy zawite w projekcie księgi pierwszej Kodeksu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2017, nr 2 (962), s. 122.

⁹ Zob. wyrok SA w Katowicach z 29.01.2016 r., I ACa 926/15, Lex nr 2008300.

wprowadziła ustawa z dnia 28 lipca 1990 r.¹⁰, która weszła w życie 1.10.1990 r. Ustawodawca odstąpił od zasady uwzględniania przez sąd przedawnienia z urzędu i powrócił do klasycznej koncepcji prawa uchylania się przez dłużnika od spełnienia świadczenia po upływie terminu przedawnienia. Podczas sejmowej dyskusji nad tym przepisem poseł sprawozdawca Adam Zieliński argumentował, że „(...) przedawnienie, to jest po prostu skutek upływu terminu. Jeżeli ktoś nie wykonuje, nie dochodzi swoich roszczeń majątkowych w określonym czasie, to spotyka się konsekwencjami ujemnymi. Do 1965 r., do wejścia w życie Kodeksu cywilnego zasada była taka, że przedawnienie uwzględniał sąd jedynie na zarzut dłużnika. Ta konstrukcja umożliwiała pewną elastyczność, dlatego że po prostu dłużnik albo chciał podnieść taki zarzut, albo nie. W 1965 r. zmieniono to, w naszym przekonaniu niesłusznie, zresztą właśnie propozycja rządowa komisji do spraw reformy prawa cywilnego chce przywrócić dotychczasowy stan prawny, zmieniono to na tej zasadzie, że sąd uwzględniał upływ przedawnienia z urzędu. Po to dodano ten przepis, który w tej chwili chce wprowadzić Sejm, aby wprowadzić pewne uelastycznienie do funkcjonowania tych przepisów o przedawnieniu. Otóż nam się wydaje, że skoro przywracamy stan prawny, który istniał przed wejściem w życie Kodeksu cywilnego, to należy go przywrócić do końca, tak zresztą, jak to w większości ustawodawstw cywilnych na świecie istnieje. Może być oczywiście obawa, co się będzie działo, jeżeli zarzut przedawnienia zostanie podniesiony, a będzie to sprzeczne z jakimś poczuciem sprawiedliwości? Na to odpowiedź jest prosta. To będzie wówczas zastosowany art. 5 Kodeksu cywilnego na ogólnych zasadach”¹¹. Wykonanie zobowiązania przedawnionego nadawało mu charakter zobowiązania naturalnego i powodowało przekształcenie zobowiązania zupełnego w zobowiązanie naturalne. Oświadczenie dłużnika o podniesieniu zarzutu przedawnienia miało charakter czynności kształtującej prawo.

W dniu 9 lipca 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹², która dokonała kolejnych modyfikacji instytucji przedawnienia roszczeń majątkowych w Kodeksie cywilnym. Jedną z istotniejszych zmian jest zobowiązanie sądów, aby w sprawach dotyczących tylko i wyłącznie konsumentów badały przedawnienie z urzędu. Z zasadą kontrydiktoryjności procesu związana była zasada, że zarzut przedawnienia mógł być podniesiony wyłącznie przez pozwanego. Ustawodawca, wychodząc naprzeciw problemom obywateli (konsumentów), zdecydował się

---

¹⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321).

¹¹ Stenogram z 37 posiedzenia Sejmu w dniu 28 lipca 1990 r., stanowisko Senatu w sprawie ustawy o zmianie ustawy Kodeks cywilny, s. 331.

¹² Dz. U. z 2018 r. poz. 1104; dalej: ustawa nowelizująca.

na odejście od zasady kontrydiktoryjności i zobowiązał sądy do badania przedawnienia roszczeń. W art. 117 dodany został § 21, zgodnie z którym po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Od powyższej zasady istnieje jednak wyjątek, który pozwoli na unicestwienie powyższego zakazu. Mowa tu o art. 117¹ k.c., zgodnie z którym w wyjątkowych przypadkach sąd może, po rozważeniu interesów stron, nie uwzględnić upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi, jeżeli wymagają tego względy słuszności. W praktyce będziemy mieli do czynienia z sytuacją, w której wierzyciele i tak będą dochodzić roszczeń przedawnionych, powołując się na szczególne okoliczności. W nowelizacji zabrakło zasad, według których sąd ma badać bieg terminu przedawnienia. Sędzia zmuszony będzie ustalić, czy pozwany w konkretnej sprawie występuje jako konsument, będzie zobligowany przeprowadzić postępowanie dowodowe w celu ustalenia okoliczności, w jakich zobowiązanie powstało, aby w sposób prawidłowy określić początek biegu przedawnienia oraz zbadać czy nie nastąpiło przerwanie biegu przedawnienia.

Ustawodawca w żaden sposób nie zablokował również możliwości obrotu wierzytelnościami przedawnionymi, co może spowodować, że prywatni windykatorzy nie będą kierować spraw do sądu, a zajmą się windykacją tych roszczeń we własnym zakresie.

Art. 117 k.c. wprowadza generalną zasadę, że roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu, a wyjątki od tej zasady powinny wynikać z przepisu rangi ustawy. Powyższa regulacja wprowadza zasadę, że długość terminów przedawnienia wyznaczają przepisy bezwzględnie wiążące.

Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia możliwe jest dopiero po upływie terminu przedawnienia zgodnie z bezwzględnie wiążącym art. 117 § 2 k.c. Terminy przedawnienia nie mogą być skracane ani przedłużane przez żadną czynność prawną¹³. Nie jest dopuszczalne ustalenie momentu, w którym termin przedawnienia rozpocznie swój bieg (art. 120 k.c.), oraz wpływanie na jego dalszy bieg (art. 121-123 k.c.). Z uwagi na to, że przepisy w zakresie przedawnienia roszczenia ograniczają roszczenia majątkowe, ich wykładnia rozszerzająca jest wykluczona. Zasadniczo należy stosować wykładnię literalną przepisów o przedawnieniu, co pokrywać się powinno z wykładnią językową tych norm prawnych¹⁴. Wyjątki od zasady przedawnienia wynikają z przepisu o randze ustawy, nie można ich domniemywać lub przyjmować ich istnienia w drodze analogii. Literatura i orzecznictwo

---

¹³ Zob. B. Kordasiewicz, [w:] *System Prawa Prywatnego t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008, s. 580.

¹⁴ Zob. J. Ignatowicz, [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, 1985, s. 793.

przyjmują także, że wyjątki od zasady przedawnienia roszczeń majątkowych wynikać mogą z właściwości roszczenia, odbiegającej od innych tego rodzaju roszczeń.

Roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu z pewnymi wyjątkami (art. 117 § 1 k.c.). Ich odmienne uregulowanie musi wynikać z ustawy lub ratyfikowanej umowy międzynarodowej. Przykładami wyłączającymi przedawnienie są np. art. 223 k.c., który wyłącza przedawnienie roszczeń windykacyjnych i negatoryjnych, dotyczących nieruchomości, lub art. 220 k.c. wyłączający przedawnienie roszczeń o zniesienie współwłasności¹⁵. Odmianą regulację zawiera także art. 77 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece¹⁶, który stanowi, że przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej. W praktyce niejednokrotnie nasuwają się wątpliwości co do tego, które roszczenia nie ulegają przedawnieniu. W tym zakresie doniosłe znaczenie ma judykatura Sądu Najwyższego¹⁷. W uchwale z 16.05.2019 r., III CZP 109/18 (niepubl.), Sąd Najwyższy wskazał, że roszczenie właściciela gruntu, na którym wzniesiono budynek lub inne urządzenie o wartości przekraczającej znacznie wartość zajętej na ten cel działki, o nabyciu przez posiadacza własności działki za odpowiednim wynagrodzeniem (art. 231 § 2 k.c.) nie ulega przedawnieniu.

Przedawniają się tylko roszczenia o charakterze majątkowym. Art. 117 § 1 k.c. nie dotyczy tzw. roszczenia procesowego, które „(...) jest skierowanym do sądu, uzasadnionym okolicznościami faktycznymi, żądaniem udzielenia ochrony prawnej w drodze rozpoznania sprawy i wydania wyroku określonej treści”¹⁸.

II. UZASADNIENIE PRZEDAWNIEŃ

W literaturze odnajdziemy liczne opracowania dotyczące uzasadnienia instytucji przedawnienia. Przedawnienie wzmacnia ochronę dłużnika, którego sytuacja z upływem czasu mogłaby się pogarszać, ponieważ trudniej byłoby dłużnikowi przedstawić dowody na poparcie swoich twierdzeń, z których może wynikać, że zobowiązanie wygasło na skutek jego wykonania lub nie istnieje z innego powodu. Z art. 2 Konstytucji można również wywieść, że przedawnienie ma zapewnić bezpieczeństwo prawne dłużnikowi, który z upływem czasu powinien mieć pewność dotyczącą własnej sytuacji prawnej, a tym samym pozwalać mu uchylić się

---

¹⁵ Zob. K. Piasecki, uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Zakamycze 2003.

¹⁶ Dz. U. z 2018 r. poz. 1916.

¹⁷ Zob. P. Nazaruk, Art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2014.

¹⁸ A. Jedliński, uwagi do art. 120, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, Tom I. Część ogólna*, wyd. II, Warszawa 2012.

od zaspokojenia wierzyciela po upływie terminu przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). Bezpieczeństwo prawne, jako jedno z najważniejszych uzasadnień przedawnienia, powoduje stabilizację sytuacji dłużnika, która mimo że niezgodna z prawem, ponieważ dłużnik nie spełnił roszczenia, musi być uregulowana i prawnie sankcjonowana ze względu na interes publiczny.

W interesie porządku prawnego jest, aby zalegalizować długotrwałe stany faktyczne, nawet te bezprawne. Upływ czasu uniemożliwia także ustalenie stanu faktycznego z uwagi na to, że coraz trudniej o środki dowodowe¹⁹. Upływ czasu i bezczynność wierzyciela powodują wyjaśnienie sytuacji prawnej dłużnika. Dłużnik uzyskuje prawne zapewnienie, że może skutecznie obronić się podniesieniem zarzutu przedawnienia, jeśli jego wierzyciel będzie domagał się spełnienia świadczenia²⁰. Przepisy o przedawnieniu stabilizują również pewność stosunków prawnych, ponieważ umożliwienie dochodzenia roszczenia bez jakiegokolwiek ograniczenia w czasie prowadziłoby do sytuacji, w której strona pozostawałaby przez dziesiątki lat w niepewności co do swojej sytuacji prawnej²¹.

Przedawnienie powoduje również skrócenie procesów sądowych, których wynik mógłby być wątpliwy, a koszty prowadzenia takiego postępowania – wysokie.

Z drugiej strony, ryzyko przedawnienia roszczenia ma za zadanie mobilizować wierzyciela do działania. Powinien on skorzystać z przysługujących mu uprawnień w celu dochodzenia przysługujących mu roszczeń. Jeśli dobrowolnie rezygnuje z przysługującego mu prawa, to ustawodawca nie ma obowiązku zapewniać mu w tym zakresie ochrony. Obrót gospodarczy cechuje szybkość, która leży w interesie wszystkich uczestników postępowania²². Postulat przyspieszenia obrotu gospodarczego realizowany jest przez krótsze terminy przedawnienia dla roszczeń, które związane są z prowadzeniem działalności gospodarczej. Krótsze terminy przedawnienia zarezerwowane są również dla roszczeń, których upływ czasu spowodowałby trudności w dotarciu do środków dowodowych. Dzięki przepisom dotyczącym przerwy w biegu przedawnienia zachowana jest harmonia pomiędzy interesem wierzyciela i interesem dłużnika odniesionym do interesu publicznego. Przedawnienie ma wpływ na skuteczność ochrony uprawnień chronionych przez Konstytucję, a jego konstrukcja odpowiada konstytucyjnym przesłankom, które warunkują ograniczanie praw podmiotowych z art. 31 ust. 3 w zw. z art. 64 Konstytucji RP²³.

---

¹⁹ Zob. wyrok SN z 10.01.2001 r., I CKN 988/00, Lex nr 171258.

²⁰ Zob. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, 1996, s. 320-321.

²¹ Zob. wyrok SA w Katowicach, 14.02.2013 r., I ACa 1007/12, Lex nr 1289406.

²² Zob. *Kodeks cywilny. Komentarz...*, M. Fras, M. Habdas (red.).

²³ Zob. wyrok TK z 1.09.2006 r., SK 14/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 97.

Sześcioletni okres przedawnienia roszczeń stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem sądowym dąży do zrealizowania postulatu, aby zobowiązany nie pozostawał w długotrwałej niepewności w zakresie żądania wierzyciela spełnienia świadczenia. Okres ten zbilansowany jest przepisem dotyczącym przerwania biegu przedawnienia w ten sposób, że instytucja przedawnienia godzi w sprzeczne interesy z jednej strony dłużnika, który chciałby jak najszybciej uwolnić się od ciężącego na nim roszczenia, a z drugiej strony wierzyciela, który zainteresowany jest jak najszybszym odzyskaniem swojej należności²⁴. Równowaga pomiędzy tymi przepisami zaburzana jest jedynie przez instytucję nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 k.c.), na którą może powołać się uprawniony wobec dłużnika podnoszącego zarzut przedawnienia. Zarzut ten omówiony zostanie w dalszej części artykułu.

W swoim wyroku Trybunał Konstytucyjny²⁵ zwrócił uwagę, że dawność powinna równoważyć sprzeczne interesy uczestników obrotu cywilnoprawnego. System prawny nie może zawierać unormowań, które pozwalają na dochodzenie praw lub wykonywanie obowiązków z jednoczesnym nałożeniem na inne podmioty obowiązków przez czas nieokreślony lub takie, które w sposób permanentny wprowadzają stan niepewności dotyczący rzeczywistego stanu prawnego.

III. POCZĄTEK BIEGU PRZEDAWNIENTA

Prawidłowe ustalenie początku biegu terminu przedawnienia pociąga za sobą daleko idące konsekwencje prawne, ponieważ pozwala precyzyjnie ustalić, czy termin przedawnienia już upłynął, oraz z jakim dniem nastąpił lub nastąpi jego upływ. Ustalenie daty początkowej wymagalności roszczenia oraz daty jego przedawnienia istotne jest dla obu stron stosunków prawnych. Regulacje w zakresie ustalenia początku biegu przedawnienia mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Skutkuje to tym, że strony nie mogą w drodze czynności prawnej ustanawiać odrębnych reguł w zakresie ustalania początku biegu terminu przedawnienia. Nie mogą też uzależniać początku biegu tego terminu od innych zdarzeń prawnych niż wskazane w ustawie.

Rozpoczęcie biegu przedawnienia nie wymaga wiedzy strony postępowania co do tego, że się rozpoczął lub że już upłynął. Początek biegu przedawnienia uregulowany został w art. 120 k.c. Zgodnie z tym przepisem bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne, a bieg przedawnienia

---

²⁴ *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, M. Frasz, M. Habdas (red.), Warszawa 2018.

²⁵ Por. przypis 23.

roszczeń o zaniechanie rozpoczyna się od dnia, w którym ten, przeciwko komu roszczenie przysługuje, nie zastosował się do treści roszczenia²⁶.

Wymagalność roszczenia omówiona została w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego w składzie siedmiu sędziów²⁷. Sąd Najwyższy wskazał, że doktryna określa wymagalność roszczenia jako stan, w którym wierzyciel ma prawną możliwość żądania zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności. Stan ten jest potencjalny, ma charakter obiektywny, a początek zbiega się z chwilą uaktywnienia się wierzytelności. Jest to początek biegu przedawnienia. W stosunkach obligacyjnych doniosłość prawna wymagalności wiąże się z jej nadejściem, w przeciwieństwie do terminu spełnienia świadczenia, którego doniosłość prawna wiąże się z wygaśnięciem zobowiązania, rodząc konsekwencje w postaci opóźnienia lub zwłoki. Roszczenia mogą stawać się wymagalne w dniu oznaczonym przez ustawę, przez czynność prawną, lub w dniu wynikającym z właściwości zobowiązania, w tym także niezwłocznie po jego powstaniu²⁸.

Wymagalność roszczenia można zdefiniować jako możliwość żądania przez wierzyciela zaspokojenia świadczenia, które dłużnik ma obowiązek spełnić. W chwili, w której roszczenie staje się wymagalne, wierzyciel może wystąpić z powództwem bez obaw o oddalenie żądania jako przedwczesnego. W przypadku roszczeń terminowych początek biegu przedawnienia jest prosty w określeniu, ponieważ jest to upływ ostatniego dnia terminu przewidzianego do spełnienia roszczenia. Ogólna zasada wyprowadzona z art. 120 k.c. przewiduje, że bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia wymagalności roszczenia. Ustawa jednak przewiduje dwa wyjątki od powyższej zasady. Pierwszy wyjątek opisany jest w art. 120 § 1 zd. 2 k.c. i dotyczy sytuacji, w której wymagalność roszczenia zależy od pojęcia określonej czynności przez uprawnionego, drugi wyjątek to początek ustalenia terminu przedawnienia roszczeń o zaniechanie. Wyjątek ten odnosi się do roszczeń bezterminowych, czyli takich, w których termin spełnienia świadczenia nie został określony w treści samej czynności prawnej oraz nie wynika z właściwości zobowiązania oraz z przepisu ustawy.

W wyroku z 3.02.2006 r. Sąd Najwyższy²⁹ wyraził pogląd, że wymagalność roszczenia należy łączyć z nadejściem ostatniego dnia pozwalającego dłużnikowi spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania, a dzień tak rozumianej

---

²⁶ Zob. P. Książak, *Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o wykonanie zapisu*, PS 2005, nr 1, s. 71-86.

²⁷ Zob. wyrok SN z 12.02.1991 r., III CRN 500/90, LexPolonica nr 312294.

²⁸ Zob. S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, wyd. X, Warszawa 2011.

²⁹ I CSK 17/05 (niepubl.).

wymagalności może być utożsamiany z terminem spełnienia świadczenia także w zakresie zobowiązań bezterminowych. Wymagalność należy łączyć z upływem terminu spełnienia świadczenia, dopiero bowiem po jego upływie, kiedy dłużnik popada w opóźnienie, wierzyciel dysponuje skutecznymi środkami dochodzenia roszczeń. Taką też myśl wyraził Sąd Najwyższy, uzasadniając wyżej przywołaną uchwałę z 26.11.2009 r. oraz uchwałę z 20.04.2012 r.³⁰. Zgodnie z art. 455 k.c. dłużnik zobowiązania bezterminowego powinien spełnić świadczenie niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela do wykonania zobowiązania. Oznacza to, że po dościsłu do wiadomości dłużnika wezwania wierzyciela o spełnienie świadczenia ma on obowiązek spełnienia tego świadczenia i winien to uczynić niezwłocznie, ale nie natychmiast. Czas owej „niezwłoczności” nie może być utożsamiony np. z terminem 14-dniowym, ale powinien być ustalany każdorazowo, w zależności od okoliczności sprawy. Chodzi tu o taki czas, jaki jest niezbędny do spełnienia świadczenia, przy założeniu, że dłużnik działałby, uwzględniając całokształt okoliczności rzutuujących na wykonanie zobowiązania, bez nieuzasadnionej zwłoki.

Dopiero więc upływ okresu „niezwłoczności” powoduje, że roszczenie w zobowiązaniu bezterminowym staje się wymagalne. Jeżeli początku biegu tego terminu nie reguluje przepis szczególny (tak jak np. przy roszczeniach odszkodowawczych z deliktu czyni to art. 442 k.c.), wówczas początek biegu terminu przedawnienia wyznaczyć należy według art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Przepis ten stanowi, że bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność (a więc wezwał dłużnika do spełnienia świadczenia) w najwcześniejszym możliwym terminie. Przywołany przepis nie charakteryzuje więc wymagalności roszczenia w znaczeniu wskazanym wyżej, ale wyznacza początek biegu terminu przedawnienia roszczeń zobowiązań bezterminowych, wskazując, że chodzi tu o datę, w której ta wymagalność nastąpiłaby, gdyby wezwania dokonano w najwcześniejszym możliwym terminie. Rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia może wyprzedzać nadejście dnia wymagalności³¹.

Ustalenie momentu, w którym wierzyciel mógłby wystąpić do dłużnika o spełnienie świadczenia, należy odnosić do konkretnego stanu faktycznego w konkretnej sprawie. Nie jest tu możliwe stworzenie jakiegokolwiek zasady, którą można byłoby stosować do wszystkich sytuacji faktycznych³². Do ustalenia początku biegu terminu przedawnienia, a także do ustalenia końca tego terminu należy wprost

---

³⁰ III CZP 10/12, OSNC 2012, nr 10, poz. 117.

³¹ Zob. uchwała SN z 5.11.2014 r., III CZP 76/14, Lex nr 1532595.

³² Zob. H. Ciepła, *Przedawnienie i zarzut przedawnienia w procesie cywilnym*, „Ius Novum” 2015, nr 4, s. 103-104.

stosować reguły określone w art. 110-116 k.c., dotyczące sposobów obliczania terminów, które są właściwe dla całego prawa cywilnego³³.

IV. CZYNNOSCI POWODUJĄCE PRZERWĘ BIEGU PRZEDAWNIEŃ

Instytucja przerwania biegu przedawnienia powoduje, że termin przedawnienia przestaje biec z chwilą, w której zaistnieją okoliczności, które powodują przerwę biegu przedawnienia. Przedawnienie nie biegnie przez cały czas trwania przesłanki powodującej przerwę biegu przedawnienia. Po ustaniu tej przesłanki termin przedawnienia biegnie na nowo, tak jakby wcześniej nie upłynęła żadna jego część. Przerwanie biegu przedawnienia niweczy skutek upływu tego terminu. Powoduje to, że termin przedawnienia, który upłynął do czasu zaistnienia przesłanki przerwania biegu przedawnienia, uważa się za niebyły. Sytuacja prawna dłużnika po przerwaniu biegu przedawnienia jest taka sama, jak w momencie, w którym roszczenie stało się wymagalne, ponieważ bieg przedawnienia rozpoczyna się na nowo od początku, od następnego dnia po zakończeniu przerwy biegu przedawnienia (art. 124 k.c.)³⁴.

Przerwanie biegu przedawnienia nastąpić może wyłącznie z inicjatywy wierzyciela lub dłużnika. Ingerencja z urzędu przez państwo wobec stron stosunku cywilnoprawnego jest wyłączona. O przyczynach przerwania biegu przedawnienia mówić możemy zarówno w znaczeniu materialnoprawnym, tj. na skutek uznania roszczenia, jak i na podstawie zdarzeń o charakterze procesowym, np. wniesienia powództwa.

W art. 123 k.c. można wyróżnić trzy grupy zdarzeń, które powodują przerwanie biegu przedawnienia. Dochodzi do niego przez:

- 1) każdą czynność dokonaną przed właściwymi, wskazanymi w art. 123 § 1 pkt 1 k.c. organami powołanymi do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia;
- 2) uznanie roszczenia przez osobę, przeciw której ono przysługuje (art. 123 § 1 pkt 2 k.c.);
- 3) wszczęcie mediacji.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 4.10.2006 r.³⁵ wskazał, że: „Czynność procesowa, wtedy przerywa bieg przedawnienia, gdy można ją uznać za przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia, albo zaspokojenia

³³ Zob. A. Jedliński, uwagi do art. 120, [w:] *Kodeks cywilny...*

³⁴ Zob. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), wyd. II, Warszawa 2012.

³⁵ Wyrok SN z 4.10.2006 r., II CSK 202/06, Lex nr 196513.

lub zabezpieczenia roszczenia³⁷. W doktrynie przyjmuje się, że czynność ta nie musi bezpośrednio prowadzić do przerwania biegu przedawnienia.

Art. 123 § 1 pkt 1 k.c. wskazuje na organy powoływane do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń. Nie ulega wątpliwości, że chodzi tu o sądy powszechne, sądy polubowne oraz komorników sądowych. Do organów tych należy także zaliczyć inne organy niż sądy w sytuacji, w której droga sądowa do dochodzenia określonych roszczeń jest niedopuszczalna. Dla przykładu można tu podać art. 108 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³⁶. Zawezwanie do próby ugodowej jest także czynnością, która podjęta jest bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia³⁷. W przypadku solidarności dłużników czynność mająca na celu przerwanie biegu przedawnienia podjęta musi być przeciwko wszystkim dłużnikom solidarnym, ponieważ czynność podjęta wobec jednego z nich, np. powództwo wytoczone przeciwko jednemu z dłużników solidarnych, przerywa bieg terminu przedawnienia tylko w stosunku do tego dłużnika, który został pozwany, natomiast pozostaje bez wpływu na bieg przedawnienia wobec pozostałych współdłużników³⁸.

W sytuacji błędnego oznaczenia *statio fisci* Skarbu Państwa lub w przypadku poprawienia błędnego wskazania niemającej osobowości prawnej jednostki organizacyjnej danej osoby prawnej na poprawne wskazanie tej osoby prawnej przerywa bieg terminu przedawnienia względem dłużnika (Skarbu Państwa lub osoby prawnej), co następuje już z chwilą wniesienia pozwu, pomimo błędnego oznaczenia w nim strony pozwanej³⁹. Przerwanie biegu przedawnienia odnosi skutek wyłącznie w stosunku do roszczeń, których czynność przerwania biegu przedawnienia dotyczy⁴⁰. Doktryna podziela obecnie pogląd, zgodnie z którym, aby czynność procesowa przerywała bieg przedawnienia, musi być ona – z punktu widzenia przepisów prawa procesowego – skuteczna⁴¹.

Przerwanie biegu przedawnienia następuje w momencie jego skutecznego wniesienia, nie zaś w chwili jego doręczenia pozwanemu, ponieważ decydująca jest tu czynność wierzyciela, a nie czynność sądu jako czynność doręczenia pozwu⁴².

---

³⁶ Zob. T. Ereciński, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza – Postępowanie rozpoznawcze. Część druga – Postępowanie zabezpieczające*, t. I, Warszawa 2006, s. 25 i n.

³⁷ Zob. uchwała SN z 28.06.2006 r., III CZP 42/06, OSNC 2007, nr 4, poz. 54.

³⁸ Zob. wyrok SN z 20.04.2006 r., IV CK 3/06, Lex nr 198505; postanowienie SN z 22.01.2002 r., V CKN 587/00, Lex nr 54334.

³⁹ Zob. *Kodeks cywilny. Komentarz...*, A. Kidyba (red.).

⁴⁰ Zob. wyrok SA w Katowicach z 28.09.2005 r., I ACa 630/05, Lex nr 164619.

⁴¹ Zob. wyrok SN z 18.02.2005 r., V CK 467/04, Lex nr 395074.

⁴² *Kodeks cywilny. Komentarz...*, A. Kidyba (red.).

W odniesieniu do mediacji jako czynności przerywającej bieg przedawnienia to „(...) pewność obrotu wymaga, aby za okoliczność uzasadniającą przerwanie biegu terminu przedawnienia uważać jedynie wszczęcie mediacji w rozumieniu art. 183¹ i n. k.p.c. Dopiero uznanie roszczenia przez dłużnika powodować będzie przerwę biegu terminu przedawnienia”⁴³.

Dla skuteczności uznania roszczenia nie jest wymagana żadna szczególna forma tej czynności. Uznanie roszczenia winno być jedynie zindywidualizowane i określone co do wysokości⁴⁴. Uznać roszczenie można także przez wykonanie zobowiązania, uiszczenie odsetek lub wniosek o odroczenie płatności lub rozłożenie jej na raty. Dyspozycja art. 123 § 1 pkt 2 k.c. dotyczy uznania roszczenia przez osobę, której roszczenie przysługuje i wyłącznie w takim zakresie, w jakim zostało to roszczenie uznane. Nie może być ono zastąpione zasadami współżycia społecznego, ponieważ jest przejawem woli osoby, która dane roszczenie uznaje⁴⁵.

V. SKUTEK PRZEDAWNIEŃ

Podstawowym skutkiem przedawnienia jest powstanie po stronie dłużnika uprawnienia do uchylenia się od zaspokojenia roszczenia. Jest to prawo podmiotowe kształtujące, przysługujące stronie, przeciwko której przysługuje roszczenie, a oświadczenie o podniesieniu zarzutu przedawnienia ma charakter czynności jednostronnej kształtującej prawo⁴⁶. Doręczenie oświadczenia o podniesieniu zarzutu przedawnienia regulują przepisy kodeksu cywilnego. Oświadczenie jest złożone w chwili, w której doszło do adresata w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią. Odwołać takie oświadczenie można w sytuacji, w której oświadczenie o odwołaniu oświadczenia doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej. Ciężar udowodnienia dotarcia oświadczenia do adresata spoczywa na osobie składającej oświadczenie. W momencie, w którym oświadczenie woli dojdzie do adresata, mamy do czynienia z przekształceniem zobowiązania zupełnego w zobowiązanie naturalne i roszczenie to nie może być dochodzone przed sądem lub innym organem uprawnionym do wykonywania orzeczeń, jeżeli zgłoszenie zarzutu przedawnienia było zasadne. Przekształcenie tego roszczenia dotyczy zarówno należności głównej, jak i odsetek⁴⁷. Przedawnienie nie powoduje wygaśnięcia roszczenia i nie pozbawia go przymiotu zaskarżalności. Może ono być więc nadal dochodzone

---

⁴³ Wyrok SN z 11.08.2011 r., I CSK 703/10, Lex nr 898249.

⁴⁴ Zob. wyrok SN z 23.06.1972 r., CR 142/72, OSNCP 1973, poz. 61.

⁴⁵ Zob. K. Piasecki, *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Zakamycze 2003.

⁴⁶ Zob. wyrok SN z 19.03.1997 r., II CKN 46/97, OSNC 1996, nr 10, poz. 143.

⁴⁷ Zob. uchwała SN z 10.11.1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.

w postępowaniu cywilnym lub przed innym organem przez uprawnionego, aż do chwili podniesienia zarzutu przedawnienia przez dłużnika⁴⁸.

VI. ROSZCZENIE NIEULEGAJĄCE PRZEDAWNIENIU

Przedawnieniu nie podlegają roszczenia niemajątkowe. Art. 117 § 1 k.c. wprowadza zasadę, że roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu, a wyjątki od tej zasady powinny być zawarte w określonym przepisie ustawy. Z powyższego należy wywieść, że wyjątków tych nie można domniemywać, jak też przyjmować ich istnienia w drodze analogii. W praktyce niejednokrotnie nasuwają się wątpliwości co do tego, które roszczenia nie ulegają przedawnieniu.

W tym zakresie doniosłe znaczenie ma judykatura Sądu Najwyższego. W doktrynie i judykaturze odnajdujemy pogląd, że wyjątki od zasady przedawnienia roszczeń majątkowych wynikają także z właściwości roszczenia, które odbiega od innych tego rodzaju roszczeń. Takiego rodzaju roszczeniem jest roszczenie posiadacza o przeniesienie własności działki zajętej pod budowę na cudzym gruncie⁴⁹. Ustawa wyłącza spod biegu terminu przedawnienia również inne roszczenia o charakterze majątkowym. I tak np. nie przedawniają się roszczenia właścicieli rzeczy o zniesienie współwłasności rzeczy, żądanie ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym, w zgłoszeniu wniosku o nadaniu klauzuli wykonalności nie mieści się żadne „roszczenie materialne”, wobec czego uprawnienie do zgłoszenia wniosku nie ulega przedawnieniu.

Przedawnieniu nie ulegają także roszczenia windykacyjne i negatoryjne właściciela nieruchomości. Roszczenie windykacyjne polega na tym, że właściciel nieruchomości może żądać od osoby, która nią włada faktycznie, ażeby nieruchomość ta została mu wydana, chyba że osobie tej przysługuje skuteczne względem właściciela uprawnienie do władania rzeczą (np. z tytułu umowy najmu czy dzierżawy). Roszczenie negatoryjne polega natomiast na tym, że przeciwko osobie, która narusza własność w inny sposób aniżeli przez pozbawienie właściciela faktycznego władztwa nad rzeczą, przysługuje właścicielowi roszczenie o przywrócenie stanu zgodnego z prawem i o zaniechanie naruszeń.

Nie przedawniają się także roszczenia o naprawienie szkody jądrowej na osobie, co wynika z art. 105 ust. 1 ustawy z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe⁵⁰.

---

⁴⁸ Zob. *Kodeks cywilny. Komentarz...*, M. Fras, M. Habdas (red.).

⁴⁹ Zob. uchwała SN z 18.03.1968 r., III CZP 15/68, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 138.

⁵⁰ Dz. U. z 2018 r. poz. 792.

VII. PRZEDAWNIE NIE ODSETEK

Wierzytelności składają się z roszczeń głównych (zasadniczych) oraz roszczeń niesamoistnych, inaczej nazywanych ubocznymi, pomocniczymi, akcesoryjnymi (roszczenia o odsetki, o odsetki za opóźnienie lub pożytki, prowizje bądź koszty).

W doktrynie i orzecznictwie istniały duże rozbieżności dotyczące okresu przedawnienia odsetek w sytuacji, w której okres przedawnienia roszczenia głównego jest krótszy niż 3 lata. Z art. 118 k.c. wyprowadzona jest norma, że roszczenia o świadczenia okresowe przedawnia się w terminie trzyletnim.

W literaturze prezentowane były trzy warianty rozwiązania problemu przedawnienia odsetek:

- 1) roszczenie o zapłatę odsetek jako roszczenie okresowe zawsze ulega przedawnieniu w okresie trzyletnim;
- 2) przepisy skracające okres przedawnienia roszczenia głównego (np. art. 554 k.c.) znajdują zastosowanie także do roszczeń o odsetki;
- 3) roszczenie o odsetki ulega przedawnieniu w okresie trzyletnim, jednak jeśli roszczenie główne wcześniej ulegnie przedawnieniu, roszczenie o odsetki przedawnia się z chwilą przedawnienia roszczenia głównego.

Problemem tym zajął się Sąd Najwyższy i w uchwale w składzie siedmiu sędziów⁵¹ stwierdził, że „(...) [u]stanowiony w art. 118 k.c. termin przedawnienia o świadczenie okresowe stosuje się do roszczeń o odsetki za opóźnienie także wtedy, gdy roszczenie główne ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 554 k.c. Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się jednak najpóźniej z chwilą przedawnienia roszczenia głównego”. Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w tej uchwale jest obecnie utrwalony i akceptowany w orzecznictwie⁵². Sąd Najwyższy zajmuje stanowisko, że „(...) tylko z nieprzedawnionym jeszcze roszczeniem głównym można wiązać następstwo w postaci opóźnienia w spełnieniu świadczenia”⁵³. Jeżeli dłużnik podnosi uzasadniony zarzut przedawnienia dochodzonego od niego roszczenia, odsetki za opóźnienie mogą być naliczane tylko za czas do chwili przedawnienia roszczenia⁵⁴.

Przedawnienie roszczeń ubocznych w zakresie początku biegu przedawnienia i jego długości następuje niezależnie od przedawnienia roszczenia głównego. Roszczenia niesamoistne to prawa, których powstanie ściśle wiąże się z roszczeniem głównym, a ich termin przedawnienia kończy się najpóźniej z chwilą przedawnienia

⁵¹ Zob. uchwała SN z 26.01.1995 r., III CZP 42/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 149.

⁵² Zob. wyroki SN z: 9.06.2005 r., III CK 619/04, Lex nr 180855; 19.05.2005 r., V CK 445/03, Lex nr 277889; 24.02.2005 r., III CK 223/04, Lex nr 603773.

⁵³ Zob. wyrok SN z 12.12.2002 r., V CKN 1573/00, Lex nr 77063.

⁵⁴ Zob. wyrok SN z 10.11.1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.

roszczenia głównego nawet w sytuacji, w której termin przedawnienia roszczeń ubocznych jeszcze nie upłynął⁵⁵.

Niezależnie od tego, czy obowiązek zapłaty odsetek wynika z ustawy (odsetki ustawowe), czy z czynności prawnej (odsetki umowne), to mają one charakter świadczenia okresowego. Sposób obliczania odsetek, polegający na pomnożeniu ich stopy przez okres, za jaki się należą, nadaje im zawsze charakter świadczenia okresowego, nawet jeśli płatne są jednorazowo. Jako świadczenie okresowe odsetki ulegają przedawnieniu w okresie lat 3⁵⁶.

VIII. ZARZUT PRZEDAWNIENTA

Zarzut przedawnienia zalicza się do uprawnień kształtujących, ponieważ w razie jego podniesienia przez uprawnionego w wyniku jednostronnego aktu sytuacja prawna przeciwnika zostaje ukształtowana wbrew jego woli⁵⁷. Skutkiem podniesienia zarzutu przedawnienia jest niemożność przymusowego egzekwowania danego roszczenia. Zarzut przedawnienia należy do grupy zarzutów peremptoryjnych, tj. niweczących uprawnienia wierzyciela, lecz zarzut ten nie niweczy uprawnienia wierzyciela w sposób absolutny.

Podniesienie zarzutu przedawnienia to jednostronna czynność prawna. Oświadczenie woli w tym zakresie adresowane jest do sądu, ponieważ skuteczność podniesienia tego zarzutu uzależniona jest od dotarcia do organu władzy, nie zaś do drugiej strony czynności prawnej. Zarzutem tym można posłużyć się w procesie⁵⁸. Wniosek ten należy wyprowadzić z konstrukcji przedawnienia, która wywołuje skutki prawne w stosunku do roszczeń w sferze ich zaskarżalności i dotyczy przymusu państwowego. Zarzut ten może być więc skuteczny tylko na drodze przymusu państwowego. Podniesienie zarzutu przedawnienia jest też jednocześnie czynnością procesową. Obie te czynności są ze sobą ściśle sprzężone⁵⁹.

Jeśli przyjąć odmienną interpretację, że adresatem tego zarzutu powinien być wierzyciel, to taki zarzut zgłaszany przed sądem musiałby być podnoszony w obecności pozwanego lub osoby, która posiada od niego pełnomocnictwo do przyjmowania tego rodzaju oświadczeń woli. W przeciwnym wypadku zarzut byłby nieskuteczny, a sąd musiałby odraczać rozprawę, by wierzyciel mógł się zapoznać z oświadczeniem woli dłużnika w sposób opisany w art. 61 § 1 k.c.⁶⁰.

⁵⁵ Zob. P. Zakrzewski, uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*

⁵⁶ Zob. wyrok SA w Gdańsku z 21.06.2016 r., I ACa 86/16, Lex nr 2265659.

⁵⁷ Zob. M. Pyziak-Szafnicka, *Prawo podmiotowe*, „*Studia Prawa Prywatnego*” 2006, nr 1, s. 62.

⁵⁸ Zob. T. Pałdyna, *Przedawnienie...*

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Zob. J. Górowski, *Zarzut przedawnienia w procesie cywilnym*, [w:] *Ars et Usus. Księga pamiątkowa ku czci sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005, s. 127-129.

W uzasadnieniu uchwały z 10.05.2000 r.⁶¹ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zarzut przedawnienia „ma przede wszystkim wymiar procesowy”.

Wskazać także należy, że samo podniesienie zarzutu przedawnienia nie przesądza w sposób definitywny o jego uznaniu. Przed podjęciem takiej decyzji sąd musi ustalić, czy twierdzenia o upływie terminu znajdują potwierdzenie w okolicznościach faktycznych i prawnych. W wyroku z 6.02.2002 r.⁶² Sąd Najwyższy podniósł, że art. 117 § 2 k.c. stanowi tylko o skutku przedawnienia, a nie o jego przesłankach i terminach. Zastosowanie tego przepisu następuje w konsekwencji ustalenia, w oparciu o prawidłowo ustaloną podstawę faktyczną i prawną, że przedawnienie faktycznie nastąpiło.

IX. ZRZECZENIE SIĘ ZARZUTU PRZEDAWNIENTA

Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia jest jednostronną czynnością prawną skierowaną do osoby, której przysługuje roszczenie. Powoduje ono skutek prawny w postaci przywrócenia zaskarżalności przedawnionego roszczenia i ponownie przekształca zobowiązanie niezupełne w zupełne⁶³.

Zrzeczenie przedawnienia powoduje rezygnację dłużnika z przysługującej mu swobody podejmowania decyzji dotyczącej możliwości odmowy uczynienia zadość roszczeniu.

Zrzeczenie zarzutu przedawnienia nie ma charakteru ponadczasowego. „Z chwilą zrzeczenia się korzystania z zarzutu przedawnienia bieg przedawnienia roszczenia rozpoczyna się na nowo”⁶⁴. Dyspozycja § 2 art. 117 k.c. określa moment, w którym zarzut przedawnienia może być podniesiony. Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia może być dokonane dopiero po upływie terminu przedawnienia. Dokonane wcześniej, z mocy prawa jest nieważne.

Z przepisu tego nie można też wyciągnąć wniosku, że czynność zrzeczenia się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu przedawnienia nie wywoła żadnych skutków prawnych. Oświadczenie w zakresie „zrzeczenia się zarzutu przedawnienia” doprowadzi do przerwania biegu przedawnienia i będzie uznane za uznanie długu, tak jak każda czynność dłużnika, która podjęta jest przed upływem terminu przedawnienia, z której wynika brak zamiaru skorzystania z zarzutu przedawnienia. Oświadczenie o zrzeczeniu się przedawnienia nie musi mieć żadnej szczególnej formy. Zgodnie z art. 60 k.c. czynność ta może być dokonana zarówno w sposób wyraźny, jak i dorozumiany.

---

⁶¹ Uchwała SN z 10.05.2000 r., III ZP 13/2000, LexPolonica nr 345236.

⁶² Wyrok SN z 6.02.2002 r., V CKN 883/00, Lex nr 54352.

⁶³ Zob. M. Pyziak-Szafnicka, *Uznanie długu*, Łódź 1995, s. 167.

⁶⁴ Wyrok SN z 16.02.2012 r., III CSK 208/11, Lex nr 1162688.

„Zrzeczenie się korzystania z zarzutu przedawnienia następuje w drodze jednostronnej czynności prawnej zobowiązanego, która zgodnie z art. 60 k.c., wobec braku odmiennego wymagania ustawowego, może być dokonana w dowolnej formie. Innymi słowy, zrzeczenie się korzystania z zarzutu przedawnienia może być wyrażone przez każde zachowanie się pozwanego, które ujawnia jego wolę w tym zakresie w sposób dostateczny”⁶⁵.

X. PRZEPISY PRZEJŚCIOWE DOTYCZĄCE TERMINÓW PRZEDAWNIENTA

W art. 5 ustawy nowelizującej z 13 kwietnia 2018 r.⁶⁶ ustawodawca wprowadził przepisy przejściowe, zgodnie z którymi do roszczeń powstałych przed dniem wejścia w życie tej ustawy i nieprzedawnionych w tym dniu stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego w brzmieniu obowiązującym od 9.07.2018 r., z tym że termin przedawnienia rozpoczyna swój bieg 9 lipca 2018 r.

Od tej ogólnej zasady wprowadzone zostały wyjątki, według których stosowanie nowych okresów przedawniania związane jest z datą rozpoczęcia biegu przedawnienia i datą upływu terminu przedawniania przy zastosowaniu terminów, które obowiązywały przed nowelizacją.

Stosownie do aktualnego brzmienia art. 118 k.c., termin przedawnienia dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej wynosi 3 lata. Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż 2 lata. Przywołany artykuł w brzmieniu przed 9.07.2018 r. przewidywał również trzyletni okres przedawnienia roszczeń o świadczenia okresowe i związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Koniec terminu przedawnienia nie przypadał jednak na ostatni dzień roku kalendarzowego, a na dzień odpowiadający początkowemu dniowi biegu terminu przedawnienia. Stosownie do art. 5 ust. 1 i 2 ustawy nowelizującej, do roszczeń powstałych przed dniem wejścia w życie tej ustawy i w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych stosuje się od dnia wejścia jej w życie przepisy Kodeksu cywilnego w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą. Jeżeli zgodnie z Kodeksem cywilnym, w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą, termin przedawnienia jest krótszy niż według przepisów dotychczasowych, bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy. Jeżeli jednak przedawnienie, którego bieg terminu rozpoczął się przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, nastąpiłoby przy uwzględnieniu dotychczasowego

---

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Por. przypis 12.

terminu przedawnienia wcześniej, to przedawnienie następuje z upływem tego wcześniejszego terminu⁶⁷.

W ust. 3 art. 5 ustawy nowelizującej ustalony został kolejny wyjątek dotyczący możliwości zastosowania okresu przedawnienia wynoszącego 10 lat w stosunku do roszczeń konsumentów, który znajdzie zastosowanie w przypadku roszczeń konsumentów powstałych przed 9.07.2018 r. i w tym dniu nieprzedawnionych. W sytuacji, w której roszczenie konsumenta powstało przed dniem 9.07.2018 r. zastosowanie znajduje 10 letni termin przedawnienia. Z kolei zastosowanie skróconego sześcioletniego terminu przedawnienia znajduje zastosowanie w przypadku roszczeń, które nie są roszczeniami przysługującymi konsumentom i powstały po 31.12.2014 r.

Ustawodawca wprowadził do porządku prawnego art. 117 § 2¹ k.c., który stanowi, że po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Na mocy art. 5 ust. 4 ustawy nowelizującej przepis ten stosuje się także do roszczeń przedawnionych przysługujących przeciwko konsumentowi, co do których do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy nie podniesiono zarzutu przedawnienia. Z powyższego wynika zatem, że jeśli wierzyciel będący przedsiębiorcą występuje z pozwem przeciwko konsumentowi, sąd ma obowiązek z urzędu – czyli bez zarzutu czy wniosku ze strony konsumenta – zbadać, czy dług jest przedawniony i jeśli doszło do przedawnienia – powództwo co do zasady oddalić. Nie ograniczono bowiem zastosowania przepisów nowych do spraw wszczętych po 9.07.2018 r.⁶⁸.

Ogólna zasada wyrażona w przepisach przejściowych ustawy nowelizującej, tj. w art. 5 ust. 1 k.c., zgodnie z którą do roszczeń powstałych przed datą wejścia w życie ustawy nowelizującej stosuje się nowe przepisy dotyczące przedawnienia, powoduje, że terminy przedawnienia roszczeń, do których stosuje się terminy nie krótsze niż 2 lata, np. terminy dwu- i trzyletnie, mogą zakończyć bieg w terminie późniejszym, niż wynikałoby to z przepisów dotychczasowych, ponieważ zasada, która dotyczy rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia w dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej dotyczy terminów, które uległy skróceniu, czyli ogólnego terminu sześcioletniego. W przypadku terminów przedawnienia nie krótszych niż 2 lata zastosowanie znajdzie zasada o przedłużeniu biegu terminu przedawnienia do ostatniego dnia roku. Zgodnie z tym wydłużeniu ulegną terminy przedawnienia

---

⁶⁷ Zob. wyrok SR w Kętrzynie z 28.02.2019, I C 1215/18, Lex nr 2668583.

⁶⁸ Zob. wyrok SR w Człuchowie z 8.05.2019, I C 138/19, Lex nr 2665833.

roszczeń powstałych po 9.07.2016 r., do których ma zastosowanie termin 2 lat, i powstałych po 9.07.2015 r., do których zastosowanie ma termin 3 lat⁶⁹.

XI. NADUŻYCIE PRAWA PODMIOTOWEGO PRZEZ OSOBĘ, PRZECIWKO KTÓREJ PRZYSŁUGUJE ROSZCZENIE

W sytuacji, w której dłużnik podnosi zarzut przedawnienia, należy odpowiedzieć na pytania, jakie środki obrony przysługują wierzycielowi. Odpowiedzią na to pytanie jest art. 5 k.c., zgodnie z którym nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa. Sąd z urzędu zobowiązany jest badać, czy podniesienie zarzutu przedawnienia nie stoi w sprzeczności z art. 5 k.c., a w przypadku, w którym z okoliczności sprawy wynika, że spełnione są przesłanki z tego przepisu, sąd ma obowiązek przyjąć, że podniesiony przez pozwanego/dłużnika zarzut przedawnienia stoi w sprzeczności z zasadami w nim wyrażonymi.

W doktrynie i orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, że zarzut przedawnienia stanowi prawo podmiotowe dłużnika w przypadku, w którym indywidualna ocena okoliczności w rozstrzyganej sprawie wskazuje, że opóźnienie w dochodzeniu przedawnionego roszczenia jest spowodowane szczególnymi przesłankami uzasadniającymi to opóźnienie i nie jest ono nadmierne⁷⁰. Jeśli w konkretnych okolicznościach podniesiony zarzut przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego, dochodzi do nadużycia prawa podmiotowego. Ważne znaczenie ma też czas, jaki minął od zdarzeń, w których pozwany upatruje podstawy dochodzenia swoich roszczeń⁷¹.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Ciepla H., *Przedawnienie i zarzut przedawnienia w procesie cywilnym*, „Ius Novum” 2015, nr 4.
Dąbrowska M., *Przepisy przejściowe dotyczące terminów przedawnienia w praktyce*, <http://ugwlaw.pl/przepisy-przejsciowe-dotyczace-terminow-przedawnienia-w-praktyce/>.
Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, wyd. X, Warszawa 2011.

---

⁶⁹ Zob. M. Dąbrowska, *Przepisy przejściowe dotyczące terminów przedawnienia w praktyce*, <http://ugwlaw.pl/przepisy-przejsciowe-dotyczace-terminow-przedawnienia-w-praktyce/>.

⁷⁰ Zob. wyrok SN z 7.06.2000 r., III CKN 522/99, I CKN 204/2001.

⁷¹ Zob. T. Justyński, *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków 2000, s. 174.

Przedawnienie roszczeń majątkowych i zarzut przedawnienia w prawie cywilnym

- Ereciński T., [w:] Ereciński T., Gudowski J., Jędrzejewska M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza – Postępowanie rozpoznawcze. Część druga – Postępowanie zabezpieczające*, t. I, Warszawa 2006.
- Fedorczak T., *Przedawnienie według polskiego Kodeksu zobowiązań z 1933 roku*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 3465, PRAWO CCCXIV, Wrocław 2012.
- Górowski J., *Zarzut przedawnienia w procesie cywilnym*, [w:] *Ars et Usus. Księga pamiątkowa ku czci sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005.
- Ignatowicz J., [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, 1985.
- Jedliński A., uwagi do art. 120, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, Tom I. Część ogólna*, wyd. II, Warszawa 2012.
- Justyński T., *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków 2000.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, Fras M., M. Habdas (red.), Warszawa 2018.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, Kidyba A. (red.), wyd. II, Warszawa 2012.
- Kordasiewicz B., [w:] *System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008.
- Książak P., *Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o wykonanie zapisu*, PS 2005, nr 1.
- Kukuryk P., *Terminy zawite w projekcie księgi pierwszej Kodeksu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2017, nr 2 (962).
- Nazaruk P., uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2014.
- Pałdyna T., *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Piasecki K., uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Zakamycze 2003.
- Pyziak-Szafnicka M., *Prawo podmiotowe*, „Studia Prawa Prywatnego” 2006, nr 1.
- Pyziak-Szafnicka M., *Uznanie długu*, Łódź 1995.
- System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne – część ogólna*, Kordasiewicz B., Radwański Z. (red.), Warszawa 2002.
- Zakrzewski P., uwagi do art. 117, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, Warszawa 2018.

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321).
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r. poz. 1104).
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2019 r. poz. 2204).
- Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe (Dz. U. z 2019 r. poz. 1792).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. z 1933 r. Nr 82, poz. 598, ze zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok TK z 1.09.2006 r., SK 14/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 97.
- Uchwała SN z 18.03.1968 r., III CZP 15/68, OSNCP 1968/8-9, poz. 138.
- Uchwała SN z 26.01.1995 r., III CZP 42/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 149.
- Uchwała SN z 10.11.1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.
- Uchwała SN z 10.05.2000 r., III ZP 13/2000, LexPolonica nr 345236.
- Uchwała SN z 28.06.2006 r., III CZP 42/06, OSNC 2007, nr 4, poz. 54.
- Uchwała SN z 20.04.2012 r. III CZP 10/12, OSNC z 2012 r., nr 10, poz. 117.
- Uchwała SN z 5.11.2014 r., III CZP 76/14, OSNC 2015, nr 7-8, poz. 86.
- Wyrok SN z 23.06.1972 r., CR 142/72, OSNCP 1973, poz. 61.

Wyrok SN z 12.02.1991 r., III CRN 500/90, LexPolonica nr 312294.
Wyrok SN z 10.11.1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.
Wyrok SN z 19.03.1997 r., II CKN 46/97, OSNC 1996, nr 10, poz. 143.
Wyrok SN z 10.01.2001 r., I CKN 988/00, Lex nr 171258.
Wyrok SN z 7.06.2000 r., III CKN 522/99, Lex nr 51563
Wyrok SN z 2.04.2003 r., I CKN 204/2001, Lex nr 78814.
Wyrok SN z 6.02.2002 r., V CKN 883/00, Lex nr 54352.
Wyrok SN z 12.12.2002 r., V CKN 1573/00, Lex nr 77063.
Wyrok SN z 18.02.2005 r., V CK 467/04, Lex nr 395074.
Wyrok SN z 24.02.2005 r., III CK 223/04, Lex nr 603773.
Wyrok SN z 19.05.2005 r., V CK 445/03, Lex nr 277889.
Wyrok SN z 9.06.2005 r., III CK 619/04, Lex nr 180855.
Wyrok SN z 20.04.2006 r., IV CK 3/06, Lex nr 198505.
Wyrok SN z 4.10.2006 r., II CSK 202/06, Lex nr 196513.
Wyrok SN z 11.08.2011 r., I CSK 703/10, Lex nr 898249.
Wyrok SN z 16.02.2012 r., III CSK 208/11, Lex nr 1162688.
Postanowienie SN z 22.01.2002 r., V CKN 587/00, Lex nr 54334.
Wyrok SA w Katowicach z 28.09.2005 r., I ACa 630/05, Lex nr 164619.
Wyrok SA w Katowicach z 14.02.2013 r., I ACa 1007/12, Lex nr 1289406.
Wyrok SA w Katowicach z 29.01.2016 r., I ACa 926/15, Lex nr 2008300.
Wyrok SA w Gdańsku z 21.06.2016 r., I ACa 86/16, Lex nr 2265659.
Wyrok SR w Kętrzynie z 28.02.2019 r., I C 1215/18, Lex nr 2668583.
Wyrok SR w Człuchowie z 8.05.2019 r., I C 138/19, Lex nr 2665833.

Time-barring of claims to property and the charge of time-barring in civil law

SUMMARY

The article discusses the issue of time-barring of claims to property and raising a charge of time-barring in civil proceedings with details of an evolution of the applicable regulations in the Code of Obligations and the Civil Code. The article also covers ratio legis of the time-barring institution, its elements and the effect of claiming time-barring in civil proceedings. An explanation is provided for the enforceability of claims, beginning with the period from which the allegation of time-barring may be made, when raising such allegations may be treated as an abuse of subjective law and the legal effects of suspension and interruption of the time-barring period.

Key words: time-barring, charge of time-barring, claim, obligation, creditor, debtor